

УДК 81'255

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/44-1-24>**Наталія ГОЛУБЕНКО,**
orcid.org/0000-0002-4850-721Xкандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології і перекладу імені професора І. В. Корунця
Київського національного лінгвістичного університету
(Київ, Україна) n.irgovtsiy@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ КІНОТЕКСТУ В АСПЕКТІ ІНТЕРСЕМІОТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглянуто базисні концептуальні підходи до дослідження кінотексту в розрізі інтерсеміотичного перекладу. Обґрунтовується семіотичність кінотексту, згідно з якою він вважається не лише кінодіалогом чи монтажним листом, тобто винятково вербальний його компонент, а й цілий полікодовий текст, вербальна (лінгвістична) і невербальна (екстралінгвістична) складові частини якого одночасно і нерозривно беруть участь у сенсоутворенні. Відповідно, найбільш суттєвими у кінотексті виступають проблеми смислопородження, що стосуються обмежених технічних параметрів (вимоги до субтитрів, довжина звучання репліки, артикуляція), що й зумовлює розгляд його особливостей у контексті комунікативно- та функціонально-прагматичних, лінгвокультурних та соціокультурних характеристик.

У дослідженні уточнюється обсяг поняття «кінотекст» щодо перекладацької діяльності, виділяються характеристики кінотексту, релевантні для процесу перекладу, надається обґрунтування культурологічної та прагматичної (комунікативно-прагматичної, функціонально-прагматичної) моделей дослідження кінотексту. Такі підходи передбачають розгляд кінотексту як полікодового та полімодального твору кінематографії та продукту культури, забезпечують повноту опису предмета дослідження та дають можливість поєднати вивчення окремих параметрів цього феномена з принципом цілісного сприйняття. Мультимодальний підхід, постульований і популяризований останніми роками, розуміється як вивчення всіх аспектів значення, що тлумачаться за допомогою письмових вербальних знаків і візуальних невербальних знаків. Тому завдяки семіотичному підходу кінотекст розглядається як динамічна знакова ситуація та особливий семіотичний простір зі своїми універсальними знаками і кодами. Отже, кінотекст вважається полікодовим повідомленням, що характеризується смисловою завершеністю, цілісністю і зв'язністю, інтертекстуальністю, поліавторською модальністю.

Ключові слова: кінотекст, критерії дослідження кінотексту, мультимодальність, полікодовість, інтерсеміотичний переклад.

Nataliia HOLUBENKO,
orcid.org/0000-0002-4850-721X
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Korunets Department of English Philology and Translation
Kyiv National Linguistic University
(Kyiv, Ukraine) n.irgovtsiy@gmail.com

CONCEPTUAL APPROACHES TO INVESTIGATION OF FILMIC TEXT FROM THE PERSPECTIVE OF INTERSEMIOTIC TRANSLATION

The article considers the basic conceptual approaches to the study of filmic text in terms of intersemiotic translation. The semiotics of the filmic text is substantiated, according to which it is considered not only as a film dialogue or an editing letter, which consist exclusively of verbal components, but also as the whole polycode text, verbal (linguistic) and nonverbal (extralinguistic) components of which simultaneously and inseparably take part in meaning-making. Accordingly, the most significant questions in the filmic text are the problems of meaning-making in relation to limited technical parameters (subtitle requirements, length, articulation), which lead to consideration of its features within the context of communicative and functional-pragmatic, linguistic and sociocultural characteristics.

The study clarifies the scope of the concept of "filmic text" in relation to translation activities, highlights the characteristics of filmic text relevant to the translation process, provides a rationale for cultural and pragmatic (communicative-pragmatic / functional-pragmatic) models of filmic text investigation. Such approaches provide consideration of this phenomenon as a polycode and polymodal work of cinematography and cultural product, provide a complete description of the subject of this study and make it possible to combine the study of individual parameters of the filmic text with the principle of holistic perception. The multimodal approach, postulated and popularized in recent years, is understood as the study of all aspects of meaning that are interpreted by means of written verbal signs and visual nonverbal signs. Therefore, thanks to the semiotic approach, the filmic text is considered as a dynamic sign situation and a special semiotic space with its universal signs and codes. Thus, it is known as a polycode message, characterized by semantic completeness, integrity and coherence, intertextuality, modality of the author.

Key words: filmic text, criteria of filmic text investigation, multimodality, polycode, intersemiotic translation.

Постановка проблеми. Кінематографічні твори є об'єктом досліджень різних напрямів науки: культурології, семіотики, лінгвістики, лінгвокультурології, соціології, теорії міжкультурної комунікації, психології та теорії перекладу. Так, у лінгвістиці активно розробляються поняття кінотексту та кінодискурсу, визначається проблема їх співвідношення. У перекладознавстві значного вивчення набувають поняття «кінопереклад», «аудіовізуальний переклад», «мультимедійний переклад». Кількість наукових праць з проблематики кіноперекладу постійно зростає, що пояснюється актуальністю такого виду перекладу на ринку перекладацьких послуг, водночас специфіка перекладу компонентів кінотексту залишається малодослідженою, у тому числі за рахунок того, що в поле зору дослідників, як правило, потрапляють окремі параметри кіноперекладу, що не пов'язані між собою єдиною концепцією. Так, значну увагу приділяють технічним особливостям різних видів кіноперекладу: техніці створення субтитрів, особливостям дубляжу або закадрового перекладу.

У сучасній науці спостерігається співіснування різних і найчастіше протилежних концептуально-методологічних схем. Як зазначає П. Павлов, у гуманітарному знанні присутній «дуалізм формалізації та розуміння, представлений протилежно спрямованими концепціями структуралізму та герменевтики» (Павлов 2005: 106). Окрім того, значного вивчення та доопрацювання потребує кінотекст як полікодова одиниця з вербальними/невербальними знаками у розрізі інтерсеміотичного перекладу – художній твір та його екранізація.

Аналіз досліджень. Кінотекст як будь-яке складне явище, що має лінгвістичне, культурне, соціальне та загальногуманітарне значення, піддається нині детальному вивченню з різних позицій. Натепер кінотекст одноставно визнається дослідниками лінгвокультурним феноменом та продуктом культури (В. Горшкова, А. Зарецька, Р. Матасов, П. Павлов, Г. Слишкін, М. Снеткова). Теоретичному осмисленню кінотексту з позицій семіотики присвячені праці Ю. Лотмана, П. Торопа, Ю. Цив'яна та інших авторів. У їхніх працях простежується зв'язок мови кінематографії з природною мовою, що володіє власною лексикою та синтаксисом. Окрім того, окремої уваги потребує розгляд кінотексту в ракурсі інтерсеміотичного перекладу та вивчення основних засад у дослідженні цього складного феномена.

Мета наукової розвідки полягає у окресленні базисних концептуальних підходів до дослідження кінотексту у розрізі інтерсеміотичного

перекладу, що дозволяють глибше і повніше описати специфіку цього виду перекладацької діяльності, що, своєю чергою, сприяє проведенню якісного перекладацького аналізу кінотексту та формуванню стратегій його перекладу. Відповідно, потрібно вирішити такі основні завдання: 1) визначити кінотекст у рамках перекладацької діяльності та перекладознавства; 2) виявити характеристики кінотексту, релевантні для процесу перекладу та створення якісного продукту перекладу; 3) обґрунтувати основні засади інтерсеміотичного перекладу.

Виклад основного матеріалу. У межах представленої розвідки дотримуємося думки, що всі види кінопродукції, об'єднані загальним поняттям «фільм», є кінотекстом, незалежно від ступеня документальності відеоматеріалів (ігровий фільм, науково-популярний, документальний), від тривалості екранного часу (повнометражний, короткометражний фільм), від кількості серій (односерійний, багатосерійний фільм, серіал), від принципів створення відеоряду (ігровий фільм, мультиплікаційний/анімаційний фільм, кіно-анімаційний фільм). Окрім того, звертаючи увагу на аспект, що стосується ставлення до першоджерела (фільм як самостійний твір, екранізація, ремейк, сіквел, приквел та ін.), то у запропонованому дослідженні кінотекст розглядається як екранізація художнього твору відповідно до мети і завдань статті – вивчення матеріалу з позиції інтерсеміотичного перекладу.

У світлі розвитку теорії дискурсу було висунуто поняття «кінодискурс», що значно розширює рамки досліджень та акцентує увагу на складній взаємодії авторів та адресатів кінопродукції у широкому міжмовному та міжкультурному просторі, що є особливо актуальним, якщо дослідження проводиться на стику різних дисциплін. Відмінною рисою семіотичної системи кінодискурсу є знакова неоднорідність, адже всі знаки, що функціонують у просторі кінодискурсу, поділяються на два великі класи: лінгвістичний та нелінгвістичний, де кожен надалі містить три підкласи, а саме ікони, індекси та символи. Така класифікація належить американському семіотику Чарльзу Пірсу, що спирається на логічну концепцію, де основним критерієм відмінності між знаками є їхнє ставлення до об'єкта. Ікони – це знаки, пов'язані з об'єктом певною загальною якістю, що дублюється чи моделюється. Індекси – це знаки, пов'язані з об'єктом лише фактичною відповідністю, не маючи при цьому жодних спільних рис. Зрештою, символи – це знаки, пов'язані з об'єктом умовно за певною домовленістю, проте

не маючи жодних прямих зв'язків між формою та змістом (Пирс, 2000: 57).

У разі визначення кінотексту можна погодитися з думкою Р. Матасова, який на підставі семіологічного, текстологічного та соціокультурного аналізу пропонує таку дефініцію: «Кінотекст – це записана на матеріальному носії і призначена для аудіовізуального сприйняття технічно диференційована динамічна знакова ситуація, що відправляє відповідно до одиничної або множинної жанрової установки певне інформаційно-емоційне повідомлення реципієнту (глядачеві) у вигляді синергетичної комбінації реалізованих у кінооповіданні семіотичних кодів (вербальної природної мови/мов, музики, кінесики, іконіки і т.д.)» (Матасов, 2009: 9).

Основною одиницею кіномови визнається кадр, за допомогою монтажних прийомів – кінематографічного синтаксису – кадри утворюють надфразову єдність епізоду, з яких, своєю чергою, складається кінотекст. Цей підхід є основою багатьох сучасних дефініцій цього феномена і дозволяє уточнити його специфіку. Завдяки семіотичному підходу кінотекст став розглядатися як динамічна знакова ситуація та особливий семіотичний простір, що засвоїв універсальні текстові категорії. Варто зазначити, що існування кінодискурсу не завжди спирається виключно на кінематографічні знакові системи.

Лінгвістичні наукові дослідження дискурсу кіно дедалі більше зосереджуються на власне гібридизації двох кодових систем: кінематографічної (аудіо- та відеопараметри кінокартини) та некінематографічної, тобто вербальної (мовної). Розподіл складників кінодискурсу на кінематографічну та вербальну спричиняє руйнування власне феномена кіно. Єдність двох семіотично різних кодів формує інформаційно-емоційну основу, що виражає насамперед ставлення автора до свого твору та, нарешті, зчитується глядачем під час перегляду. Відповідно, семіотичний підхід до кінотексту, з одного боку, дозволяє систематизувати складники кінематографічного значення, з іншого – звужує сферу кінотексту до меж полікодового тексту.

Нині поняття інтерсеміотичного перекладу розуміється ширше: про нього можна говорити і тоді, коли та сама форма змісту «перекладається» в одну або в кілька інших семіотичних систем із різними матеріями та субстанціями (Dusi, 2006: 9). В основі ідеї інтерсеміотичного перекладу лежить розуміння перекладності як однієї із фундаментальних характеристик будь-якої семіотичної системи, а будь-якому перекладу передують інтерпретація, що супроводжується трансформа-

цією. З філософської точки зору переклад – це засіб досягнення порозуміння між культурами, тому розуміння та інтерпретація тексту будь-якої семіотичної природи ґрунтуються на сітці прочитання, що будується на основі соціокультурної картини світу суб'єкта, який вибирає факти для трактування тексту.

Під час екранізації художнього твору письмовий текст трансформується в кінотекст – синкретичну (що складається з елементів багатьох гетерогенних семіотичних систем) полі- або мультисеміотичну систему (Dusi, 2006: 160), що поєднує в одну взаємопов'язану єдність різні знакові системи, семіотичні засоби та коди. У вітчизняній лінгвістиці тексти, що містять чи можуть містити елементи інших семіотичних систем, як зазначалося нами раніше, називають полікодовими, або, за термінологією лінгвістів Тео ван Лувена та Гюнтера Кресса, мультимодальними текстами. Вперше мультимодальна парадигма була обґрунтована у їхній спільній праці «Мультимодальний дискурс» (“Multimodal Discourse”), в якій мультимодальний підхід розуміється як цілий напрям досліджень полікодових текстів, що реалізуються із залученням неоднорідних семантичних ресурсів.

Поняття «модус» Г. Кресс трактує як канал комунікації, що слугує для трансляції «повідомлення» між двома співрозмовниками (Kress, 2009: 14). Такі постулати набувають чинного місця у працях І. Андреевої, яка зазначає, що передача інформації відбувається шляхом залучення гетерогенних семіотичних (лінгвальних, паралінгвальних) і сенсорно-перцептивних (запах, смак) каналів (Андреева, 2016: 4). У зв'язку з цим екранізацію можна розглядати насамперед як текст у широкому розумінні, тобто як ідентифікований семіотичний простір (Catrysse, 1992: 53–70), в якому беруть участь усі три види перекладу: інтерлінгвістичний (переклад художнього твору рідною мовою), інтралінгвістичний (написання сценарію фільму) та інтерсеміотичний (створення фільму).

Більше того, актуальним завданням мовознавства та зокрема перекладознавства нового часу є дослідження характерних особливостей засобів вербалізації і візуалізації повідомлення під час мовленнєвого акту, тобто вивчення гетерогенних текстів у мультимедійних лінгвокультурних координатах. Такі постулати підтверджуються мовознавцем Н. Альмом, який вважає, що будь-який комунікативний акт є сам по собі мультимодальним, оскільки «вербальний зміст висловлення, як правило, модифікується просодією (невербальним компонентом мовлення) і транслюється паралельно з використанням міміки, жестів, поз, а

також цілого набору інших невербальних комунікативних засобів» (Alm, 2006: 569).

Поняття (мульти)модальності у вузькому розумінні торкається певних відмінностей між екстероцептивними відчуттями, насамперед зоровим і слуховим каналами, що мають низку індивідуальних відмінностей, що окремо досліджуються у межах мультимодальності. Відповідно, сучасний мультимодальний напрям охоплює звукову мову, що виражається у сегментній (вербальній) частині та ряді несегментних (просодичних) параметрів під час аналізу полікодових текстів. Дискурс, поданий у письмовій формі, також має візуальний складник і, окрім вербального компонента, характеризується цілою низкою графічних параметрів, а саме шрифтом, кольором, форматом тощо (Кибрик, 2009: 146).

Швейцарський лінгвіст Лоренца Мондада стверджує, що «всі інформаційні канали, що беруть участь у передачі повідомлення, взаємопов'язані між собою, а інформація розподіляється з-поміж них нелінійним способом. Відповідно, доречно говорити не тільки про мультимодальні, а й кросмодальні дослідження» (Mondada, 2008). У такому разі доцільною видається думка А. Кібрика, що термін «мультимодальність» ґрунтується на трактуванні модальності, що застосовується в психології, нейрофізіології та інформатиці, які вивчають її як зовнішній стимул, сприйманий органами почуттів людини, серед яких найчастіше комунікативний акт відбувається шляхом активації зорових та слухових рецепторів (Кибрик, 2009: 146).

Мультимодальність охоплює увесь комунікативний потенціал мультисеміотичних систем, до яких належать письмові тексти та зображення, а також різні типи технологій, які включають візуальний, вербальний та звуковий способи. У бінарному зв'язку зображення / текст або текст / відео різні семіотичні режими взаємопов'язані таким чином, що кожен підсилює або доповнює значення іншого. Кресс і Ван Лувен визначають мультимодальні тексти як «створення значення в множинних артикуляціях» (Kress and Van Leeuwen, 2002: 4). Ця комунікативна синергія вигідно застосовується у перекладених текстах, враховуючи їх схильність до втрати перекладу, адже у певних контекстах письмові переклади з їхніми особливими характеристиками, такими як шрифт і гарнітура, можуть бути доповнені зображеннями та специфікою композиції, кольору, обрамлення та відстані. Щоб миттєво зосередитися на зображеннях, візуальні ресурси можуть бути використані в «граматиці візуального дизайну» (Kress and Van Leeuwen, 2002: 78–79).

Отже, виходячи з особливостей кінотексту, можна сформулювати два концептуальні підходи до його дослідження, які концентруються на загальному стратегічному підході (розуміння цілісного) і включають у рамки конкретного напрямку розгляд окремих проблем: *культурологічну модель* і *комунікативно-прагматичну/функціонально-прагматичну*.

Культуроспецифічність кінотексту є одним із визначальних факторів рівня комфортності його сприйняття реципієнтом. Не можна не погодитися з тим, що «один і той же текст може бути сприйнятий носіями різних культур по-різному» (Павлов, 2005: 9). В. Горшкова звертає увагу на використання в кінотексті з позиції інтерсеміотичного перекладу «стратегій збереження культурогенного дейксису в загальній тональності тексту, які знаходять свій прояв у передачі власних назв, реалій та мовленнєвій характеристиці персонажів» (Горшкова, 2014: 5). Ідея культуроспецифічності уточнює характеристику кінотексту та підкреслює значущість кіноперекладу як виду соціальної діяльності. Слід зазначити, що у смисловий простір кінотексту входять як об'єктивні елементи культури (матеріальні культурні об'єкти, такі як костюми, предмети епохи, архітектурні об'єкти та ін.), так і суб'єктивні (наявні у свідомості культурної та мовної спільності – звичаї, цінності, установки, поведінкові та комунікативні конвенції).

Дослідження комунікативних та функціональних аспектів тексту вже не є предметом дискусії у лінгвістиці та перекладознавстві. Окрім того, з огляду на мультимодальність або полікодовість кінотексту, як зазначає Н. Валгіна, «розуміння тексту як «тексту в дії» призводить до висунування на перший план його функціонального аспекту, а орієнтація тексту на комунікативний процес акцентує увагу на прагматиці тексту» (Валгіна, 2003: 12). Дії перекладача у цьому процесі не обмежуються прагматичною адаптацією тих чи інших елементів тексту, а зумовлені загальною концепцією та метою перекладу.

Висновки. Отже, кінотекст як соціокультурний феномен створює ситуацію взаємодії автора (відправника) та одержувача повідомлення, тому їх ознаки безпосередньо беруть участь у формуванні стратегії перекладу кінотексту та є аспектами дослідження кіноперекладу. Актуальні питання реалізації авторської інтенції, впливу на адресата, впливу різних характеристик адресата на прийняття перекладацьких рішень, жанрові установки та їх вплив на вибір засобів вираження, створення певного комунікативного ефекту. Для дослідження важливими є постулати Кресса і Ван Лувена, які підкреслюють, що значення пере-

дається не тільки мовою, але й багатьма іншими способами. Ці способи включають образи, жести, позу, погляд і колір, і їх слід розглядати не лише як ілюстрацію до тексту, а як окремі способи, які в конкретних обставинах мають однаковий смисловий потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрєєва І. О. Мультиmodalний аналіз дискурсу: методологічна основа та перспективи напрямку. *Одеський лінгвістичний вісник*. Одеса. 2016. Вип. 7. С. 3–8.
2. Валгіна Н. С. Теория текста : учебное пособие. Москва : Логос, 2003. 173 с.
3. Горшкова В. Е. Название фильма как единица перевода и составляющая образа-смысла. *Вестник Пермского национального исследовательского университета. Проблемы языкознания и педагогики*. 2014. С. 26–37.
4. Зарецкая А. Н. Особенности реализации подтекста в кинодискурсе. *Вестник ЧедГУ*. 2008. № 16. С. 70–74.
5. Кибрик А. А. Мультиmodalная лингвистика. *Когнитивные исследования*. Вып. IV. Москва : Институт психологии РАН, 2009. С. 135–152.
6. Лотман Ю. М. Семиотика кино и проблемы киноэстетики. Таллин : Ээсти Раамат, 1973. 92 с.
7. Матасов Р. А. Перевод кино/видеоматериалов: лингвокультурологические и дидактические аспекты : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2009. 211 с.
8. Павлов П. В. Современные методологические концепции научного познания: попытка интегрального осмысления : дис. ... канд. филос. наук. Ростов-на-Дону, 2005. 113 с., с. 14.
9. Пирс Ч. Начало прагматизма / пер. с англ. В. В. Кирюшенко, М. В. Колопотина. Санкт-Петербург : Лаборатория метафизических исследований философского факультета СПбГУ ; Алетейя. 2000. 352 с.
10. Слышкин Г. Г., Ефремова М. А. Кинотекст. Опыт лингвокультурологического анализа. Москва : Водолей Publishers, 2004, 164 с.
11. Снеткова М. С. Лингвостилистические аспекты перевода испанских кинотекстов (на материале русских переводов художественных фильмов Л. Бунюэля «Виридиана» и П. Альмодовара «Женщины на грани нервного срыва») : дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2009. 232 с.
12. Alm N. Augmentative and alternative communication. *Encyclopedia of language and linguistics*. 2nd ed. Oxford : Elsevier, 2006. V. 1. P. 569–574.
13. Boiko Ya. & Nikonova V. Cognitive Model of the Tragic in Ukrainian Retranslations of Shakespeare's Plays. *Journal of Language and Linguistic Studies*. Turkey. 2021.
14. Cattrysse P. Film (adaptation) as translation: some methodological proposals. *Target*. 4:1. 1992.
15. Gambier Y. Multimodality and audiovisual translation. *Audiovisual Translation Scenarios* : Conference Proceedings, Saarland: Advanced Translation Research Centre / in Carroll M., Gerzymisch Arbogast H. and Nauert, S. (ed.). MuTra, 2006, pp. 91–98.
16. Gambier Y. and Gottlieb H. (ed.) (Multi) media translation: concepts, practices, and research. Amsterdam : John Benjamins. 2001.
17. Jakobson R. On Linguistic Aspects of Translation. On Translation, a cura di R. Brower. Cambridge (Mass.) : Harvard University Press. 1959.
18. Jewitt C. The Routledge handbook of multimodal analysis. Routledge : London, 2009. 368 p.
19. Kress G. R., Leeuwen T. van. Multimodal Discourse: The modes and media of contemporary communication. London : Edward Arnold, 2002. 152 p.
20. Mondada L. Technology, literacy and learning: A Multimodal Approach. London : Routledge Falmer, 2008. 112 p.
21. Mossop B. 'Intersemiotic translating: time for a rethink? *Translation and Interpreting Studies*, 2019. 14(1), pp. 75–94.
22. Ozhan A. R. 'Examining intersemiotic translation of book covers as a medium of cultural transfer'. *Conference paper presented at the First National Conference on Fundamental Research in Language and Literature Studies*, Tehran. 2018.
23. Pärlog A. C. Intersemiotic translation: literary and linguistic multimodality. London : Palgrave Macmillan. 2019.

REFERENCES

1. Andriyeva I. O. Mul'timodal'niy analiz diskursu: metodologichna osnova ta perspektivi napryamu [Multimodal analysis of discourse: methodological basis and direct perspective]. *Odesa linguistic visnik*. Odesa. 2016. Vip. 7. S. 3–8 [in Ukrainian].
2. Valgina N. S. Teoriya teksta: uchebnoye posobiye [Theory of text: textbook]. Moskva: Logos, 2003. 173 s. [in Russian].
3. Gorshkova V. Ye. Nazvaniye fil'ma kak yedinita perevoda i sostavlyayushchaya obraza-smysla [Title of the film as a unit of translation and a component of the image-meaning]. *Bulletin of the Perm National Research University. Problems of linguistics and pedagogy*. 2014. S. 26–37 [in Russian].
4. Zaretskaya A. N. Osobennosti realizatsii podteksta v kinodiskurse [Features of the implementation of subtext in film discourse]. *Bulletin of ChedSU*. 2008. No. 16. S. 70–74 [in Russian].
5. Kibrik A. A. Mul'timodal'naya lingvistika [Multimodal linguistics]. *Cognitive research*. Vyp. IV. Moskva: Institute of Psychology RAN, 2009. S. 135–152 [in Russian].
6. Lotman Yu. M. Semiotika kino i problemy kinoestetiki [Semiotics of cinema and problems of cinema aesthetics]. Tallin: Eesti Raamat, 1973. 92 s. [in Russian].
7. Matasov R. A. Perevod kino/videomaterialov: lingvokul'turologicheskiye i didakticheskiye aspekty [Translation of cinema / video materials: linguoculturological and didactic aspects]: author. dis. ... Cand. philol. sciences. Moskva, 2009. 211 s. [in Russian].

8. Pavlov P. V. *Sovremennyye metodologicheskiye kontseptsii nauchnogo poznaniya* [Modern methodological concepts of scientific knowledge: an attempt at integral understanding]: dis. ... Cand. Philos. sciences. Rostov-on-Don, 2005. 113 s. 14. [in Russian].
9. Pirs CH. *Nachalo pragmatizma* [The beginning of pragmatism / trans. from English V. V. Kiryushenko, M. V. Kolopotina]. Sankt-Petersburg: Laboratory for Metaphysical Research, Faculty of Philosophy, St. Petersburg State University; Aletheia. 2000. 352 s. [in Russian].
10. Slyshkin G. G., Yefremova M. A. *Kinotekst. Opyt lingvokul'turologicheskogo analiza* [Kinotext. Experience of linguoculturological analysis]. Moskva: Vodoley Publishers, 2004, 164 s. [in Russian].
11. Snetkova M. S. *Lingvostilicheskiye aspekty perevoda ispanskikh kinotekstov (na materiale russkikh perevodov khudozhestvennykh fil'mov L. Bunyuelya "Viridiana" i P. Al'modovara "Zhenshchiny na grani nervnogo sryva")* [Linguo-stylistic aspects of translation of Spanish film texts (based on Russian translations of feature films by L. Buñuel "Viridiana" and P. Almodovar "Women on the verge of a nervous breakdown")]: dis. ... Cand. philol. sciences. Moskva, 2009. 232 s. [in Russian].
12. Alm N. *Augmentative and alternative communication. Encyclopedia of language and linguistics*. 2nd ed. Oxford: Elsevier, 2006. V. 1. P. 569–574.
13. Boiko Ya. & Nikonova V. *Cognitive Model of the Tragic in Ukrainian Retranslations of Shakespeare's Plays*. Journal of Language and Linguistic Studies. Turkey. 2021.
14. Cattrysse P. *Film (adaptation) as translation: some methodological proposals. Target*. 4:1. 1992.
15. Gambier Y. *Multimodality and audiovisual translation. Audiovisual Translation Scenarios: Conference Proceedings, Saarland: Advanced Translation Research Centre / in Carroll, M., Gerzymisch Arbogast, H. and Nauert, S. (ed.). MuTra, 2006, pp. 91–98.*
16. Gambier Y. and Gottlieb H. (ed.) *(Multi) media translation: concepts, practices, and research*. Amsterdam: John Benjamins. 2001.
17. Jakobson R. *On Linguistic Aspects of Translation. On Translation, a cura di R. Brower*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press. 1959.
18. Jewitt C. *The Routledge handbook of multimodal analysis*. Routledge: London, 2009. 368 p.
19. Kress G. R., Leeuwen T. van. *Multimodal Discourse: The modes and media of contemporary communication*. London: Edward Arnold, 2002. 152 p.
20. Mondada L. *Technology, literacy and learning: A Multimodal Approach*. London: Routledge Falmer, 2008. 112 p.
21. Mossop B. 'Intersemiotic translating: time for a rethink? *Translation and Interpreting Studies*, 2019. 14(1), pp. 75–94.
22. Ozhan A. R. 'Examining intersemiotic translation of book covers as a medium of cultural transfer'. Conference paper presented at the First National Conference on Fundamental Research in Language and Literature Studies, Tehran. 2018.
23. Pârlog A. C. *Intersemiotic translation: literary and linguistic multimodality*. London: Palgrave Macmillan. 2019.